

Ο Ν Ο Υ Μ Α Σ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ -
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐν τῇ λαῷ ὑψώνεται ἅμα
δείξῃ πῶς δὲ φοβᾶται τὴν
ἀλήθειαν—ΨΥΧΑΡΗΣ.

Κάθε γλώσσα ἔχει τοὺς φωνητικούς της κανόνες.

ΒΗΛΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Η'.

ΑΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΑΚΗ 4 ΤΟΥ ΑΠΡΙΛΗ 1910

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΑ ΑΡΙΘ. 2

ΑΡΙΘΜΟΣ 386

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ. Ἀπὸ Ἑπικλιὰ σερτάρια. τὸ παραμῦθι τῆς Κοκκαλιάρας.
» » Φυλλάδες τοῦ Γεροδήμου (συνέχεια)
Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ. Μία ἀπόκρισις (Τίλος).
ΙΣΙΟΝΑΣ. Μιλᾷ τὸ κύμα. . .
ΜΙΚ. ΠΕΤΡΙΑΝΗΣ. Τὸ παιδί καὶ τὸ σκολειό. Σωματικὴ ἀγωγή.
Γ. ΚΟΠΑΝΟΣ. Στὸς φοιτητὲς τῆς Θεολογίας.
ΜΗΤΣΗΣ ΚΑΛΑΜΑΣ. Ἀπὸ τὴν κοιλιάδα : Στὸν κῆπο. [ποίημα].

ΓΡΑΜΜΑΤΑ στὴ «Φοιτητικὴ συντροφιά» (Γιάννης Περγαλιτῆς, Πέτρος Ψηλορείτης, Νικ. Χατζηδάκης, Ψυχάρης, Ἀλεξ. Πάλλης, Μ. Φιλίγγας, Φωτιάδης).

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ. — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΜΙΛΑΕΙ ΤΟ ΚΥΜΑ...

(Κουβέντες ποὺ μπορούσαν νὰ γραφοῦν καὶ σὲ κάποιον Λεύκιον).

ΣΤΟΝ ΑΛΚΑΙΟ

... Στάθηκε ὁ ἄνθρωπος στὴν ἀκρῆ, στὸ μῶλο, πλάι στὸ λιμενοφάναρο. Στάθηκε ἔτσι λίγες στιγμὲς ἀναποφάσιτος καὶ ἔστερ' ἀκούμπησε στὰ σιδερένια κάγκελα τοῦ μῶλου καὶ κοίταξε κάτω καὶ πέρα.

Σούρουπο. Ὁ σφραγὸς κατὰμαυρὸς ἀπὸ πάνον, ἢ θάλασσ' ἀνήσυχη καὶ τὸ κύμα ἐρχότανε κι ἀπαλοσοῦσε στὸ μουράγιο σὰ νὰν τὸ φιλοῦσε ἐρωτικά. Κάθε λίγο καὶ λιγὰν κι ἀστραφετε πέρα καὶ, στὸ βάθος, καὶ ἡ ἀστραπὴ ὀνειρόδειχνε τὴν κορφοῦλα τῆς Βαράσσοβας.

Κι ὁ ἄνθρωπος ἀκούμπισμένος στὰ σιδερένια κάγκελα τοῦ μῶλου κοιτοῦσε κάτω καὶ πέρα, καὶ τὸ κύμα ποὺ ἀπαλοσοῦσε στὸ μουράγιο ἀρχίνασε νὰ γλυκοκουβεντιάσει μαζί του καὶ νὰν τοῦ λέει :

— Τὶ κάθου' ἔτσι βουβὸς κι ἀκίνητος ; Τὶ συλλογιέσαι, φτωχέ ;

Καὶ τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ ἄνθρωπος :

— Κουρασμένη νιώθω τὴν ψυχὴ μου καὶ νοιώθω ἀκόμα πῶς μονάχα στὴν ἀγκαλιὰ σου μπορεῖ νὰ βρεῖ τὸ ξεκούρασμα. Νὰρθῶ ;

— Ὅχι. Δὲ σὲ δέχουμαι ἀλάκαιο. Νὰ μοῦ δώσεις μονάχα ὅ,τι σε κάνει καὶ πονεῖς. Τὸ μάτι σου

Βγάλ' το καὶ δώσ' μου το. Τὸ χέρι σου ; Κόψ' το καὶ ρήξ' το μον. . . .

— Οὔτε τὸ μάτι μου, οὔτε τὸ χέρι μου. Ἡ καρδιά μου. . . . Ἄχ, αὐτὴ μοῦ καταμαύρισε τὴ ζωὴ. . . Τὴν ἔδωσα στὴν ἀγάπη καὶ λὲς τὴν ἔρηξα στὸ στόμα τοῦ λύκον τὸ ἀχόρταγο. Τὴν ἀνοιξα στὴ σπλαχνιά καὶ λὲς ἀντικρὸν σὲ καμῖνι φλογισμένο τὴν ἀνοιξα. Τὴ ζύγωσα ἐλαβητικὰ σὲ ὅ,τι ἐγγενικὸ ἔχει ἢ ζήση καὶ λὲς σὲ κορφιά σουβλερὰ τὴ ζύγωσα. . . . Καὶ πονῶ . . . Ἄχ, πονῶ . . . καὶ νοιώθω πῶς μονάχα ἡ καρδιά μου μὲ κάνει καὶ πονῶ. . .

Καὶ τὸ κύμα τοῦπε γλυκὰ μὰ κι ἀποφασιστικά :
— Ἡ καρδιά σου ; . . . Καὶ κάθουσαι ; . . Δώσ' μου τὴ ! . . .

Κι ὁ ἄνθρωπος, δίχως νὰ διατάξει καθόλου, ἐγγύμωνσε τὰ στήθια του κ' ἐμπηξε τὰ σουβλερὰ του τὰ νύχια σὲς σάρκες του κ' ἔψαξε ἴσαμε ποὺ βρῆκε τὴν καρδιά του καὶ τὴν ξερίζωσε καὶ τὴν πέταξε στὸ κύμα, σὰν κάτι ἀχρηστο κ' ἔλεινὸν ποὺ τὸ κλωτσάμε μακριὰ μας. Κ' ἔτσι, μονομαῖς, σὰ νὰ ξαλάφρωσε.

Μὰ πάλι, ξαφνικά, σὰ ν' ἀνατρόμαξε μὲ ὅ,τι ἔκαμε, ἔσκυψε πρὸς τὸ κύμα καὶ τὸ ρώτησε μπιστευτικά :

— Δὲ μοῦ λὲς, ζεῖ ὁ ἄνθρωπος δίχως καρδιά ;

— Ἰσα ἴσα δίχως καρδιά ζεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ τότε εἶναι ποὺ καταχάιρεται τὴ ζωὴ. . . .

— Ἔτσι ; Μὰ κάτι ἀδιανὸν ἀρχίνασε νὰ νιώθω μέσα στὰ στήθια μου. . . . Ἔτσι ἀδιανὸν θὰ τὰ νιώθω σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ ;

— Ὅχι. Στὴ θέση τῆς καρδιάς βάλε τὸ νοῦ καὶ γέμισε τὰ στήθια σου μὲ σκέψη καὶ μὲ δύναμη καὶ τράβα. . . Εἶναι πλατιὰ ἡ ζωὴ κ' εἶναι ὁμορφιὰς γιομάτη. . .

... Καὶ τὸ κύμα σόπασε. Κ' ἡ ἀστραπὴ ποὺ φώτιζε πρὶν τὴν κορφοῦλα τῆς Βαράσσοβας, ἤρθε τώρα σιμώτερα καὶ φώτισε ἕναν ἄνθρωπο δυνατόνε ποὺ σύντριψε κάποιες σκουριασμένες ἀλυσίδες καὶ βάδιζε λεύτερα πὰ πρὸς τὴ ζωὴ.

(Πατρὸν μουράγιο. Στὸ καφεενάκι. 28 τοῦ Μάρτη 1910).

ΙΣΙΟΝΑΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑΔΑ ΣΤΟΝ ΚΗΠΟ

Τοῦ φίλου Ν. Βέη

Μ' ἀνασυρμένη τὴν ποδιά, ξυπόλυτα τὰ πόδια
Τρέχει, γελᾷ καὶ τραγουδαίει στὸ σῦντρον περβόλι
Ἡ ὄψη τῆς τραντάφυλλο, τὰ στήθια τῆς δὴν ῥόδια
Κι' ὅλη ὀροσιά εἶναι τοῦ Μαγιοῦ καὶ μουσομύριστη
[ὄλη]

Κι' ὁ νιὸς κοντὰ κρυφτοῦραὶ τὸ στρογγυλὸ κορμί,
Ποὺ ἀλαφροσκύβει καὶ μοιροῶζει δλοῦθε τὸ νερό,
Τὴ διπλὴ μέση, τὰ μεριά, τὴ γάμπα τὴ μεστή
Καὶ τῶν στήθιων τὸ κούνημα βαθιὰ κυματιστό.

Ὅλη ἡ καρδιά του φτεροῦραὶ σὰν τὸ πουλί, ἢ φωνὴ
Κ' ἡ ἀναπνοὴ του χάνονται πνεγμένες στὸ λαϊνὸ.
Μὰ μὲς στὰ μάτια του ἔλαμψε μὴ φλόγα, ἕνα
φιλί—
Κι' ἀπάντεχε κάτω τρανὸ καὶ κάτω σὰ χαμό.

Μ' αὐτὴ τινάχτηκε ψηλά, τὰ στήθια τῆς σηστήκαν
Καὶ χύθηκε τὸ γέλιο τῆς στὸν κῆπο σὰ νερό
Πλημμυρισμένου ποταμοῦ, ποὺ τ' ἀνθία ξαφνιστή—
[καὶ]
Καὶ τὰ δοντρά ἀναγάλλιασαν μὲ μὴ τρελλὴ χαρὰ.

ΜΗΤΣΗΣ ΚΑΛΑΜΑΣ

ΑΠΟ ΠΑΛΙΑ ΣΕΡΤΑΡΙΑ

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΗΣ ΚΟΚΚΑΛΙΑΡΑΣ

Πολὺ δυστυχισμένος ἄνθρωπος ὁ λεβεντῆς ὁ Μανωλάκης !

Πέρασε τὴ φουρτουνασμένη του νιότη σὲ λόγους καὶ σὲ βουνα, ἔφαγε ψωμί κι ἄλλατι μὲ δαιμόνους καὶ μὲ στοιχειά, πάλεψε μὲ θεριά, λαβώθηκε, ματοκυλίστηκε, ἔπεσε, σηκώθηκε, ὄλα τ' ἔκαμε, ὄλα τ' ἔπαθε.

Γερὸ σκαρὶ ὅμως ὁ πολυπικθιασμένος ὁ Μανωλάκης, κι ἄλλα σημάδια ἀπὸ μερικὲς δοντιές καὶ κοψιές δὲν ἀπομένουνε στὸ σιδερένιο κορμί του.

Καὶ νὰ ὀδητε ποῦ εἶναι ἀκόμα καὶ μορφονιός. Τρίγχα ἀπὸ τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια.

Κι ὡς τόσο εἶναι δυστυχισμένος ὁ Μανωλάκης ! Ἡ μοῖρα του τὸ εἶχε νὰ τὸν προξενέψουν, ὅ,τι ἀρχίζε νὰ συνεφέρη ἀπὸ τὰ κκοπάθια του, γυναίκα ποὺ ὄχι νὰ πῆς μάννα του, μὰ καὶ τῆς μάννας του μάννα μπορούσε νὰ εἶναι ! Σκιαχτρο μονάχο ! Για-

τί, άφ' ους που είταν πιά γριά, μά είταν και κοκκαλιάρια κι άλλοιθωρη, και κουτσή, — άχ, τί δέν είτανε, Θεέ μου !

'Αποφάσισε όμως και την πήρε ο λεβέντης ο Μανωλάκης την Κερά Κοκκαλιάρια !

Του την είχαν προζενέψει μερικοί φίλοι που ήθελαν τό καλό του. 'Ετσι καμιά φορά και γιατρός τυχαίνει να θέλη τό καλό του άρρώστου, κι άξαφνα τον άποδιαβάσει πρι να σημάνη ή ώρα του.

'Οχι δά που τονέ θανάτωσε τό Μανωλάκη ή Κερά Κοκκαλιάρια ! Μά νά, τό ίδιο σά να τονέ θανάτωσε. Στρίγλα μονάχη του βγήκε του άμοιρου.

Θά μου πητ' έσεις τώρα, γιατί μαθές τέτοια μυριάσηκη μπαμπόγρια, και να τή δεχτ'η γυναίκα του !

Νά δ'ητε τί έτρεξε.

'Η Κερά Κοκκαλιάρια ήξερε μια και μονάχη τέχνη — να βγάξη από τ'α προικοσέντουκά της βαριά και σφανταχτερά στολίδια παλιάς έποχής, και να τ'αμαθιάξη άπάνω στ' άχαρο, τό στεγνό, τό ζαρωματισμένο κορμί της. Και που να δ'ης πιά τότες σάρκα, που να δ'ης φλέβα, που να δ'ης νύφη ! 'Ολα στολίδι, φκιασιδι όλα !

Είπα φκιασιδι έπίτηδες, επειδή σ' όποιο μέρος της δέν μπορούσε να κρεμαστή μάλαμα και μαργαριτάρι, ή να καρφωθ' βαρύ μετζωτό ξεδιπλωμένο από τό προικοσεντούκι μέσα, καθώς να πουμε στα δύο της μάγουλα, εκεί έπαιρνε κ' έδινε τό κοκκινάδι και τό πασάλειμμα.

'Αγνωρος άκίμ' από κόσμο ο Μανωλάκης ! που να τίς βάλη στο νου του τέτοιες μαριολιές ο κακόμοιρος ! Είδη δέν είδε τίς πλανερές εκείνες ψευτομορφιές, και τ'α χάνει άμέσως, και την παίρνει γυναίκα του τή γριά την Κοκκαλιάρια, που παινεύότανε δά πώς είταν και κόρη πολυζάκουστης και πανώριας Βασίλισσας, τ'ης Βασίλισσας που ξετρέλανε μια φορά τόν κόσμο με τ'α ούράνια της κάλλη.

'Ενα είδος κόρη πώς είταν τ'ης Βασίλισσας εκείνης φαίνεται βέβαια. Τί λογής κόρη όμως, δέν ταιριάζει να τό πουμε στο παραμύθι αυτό. 'Η άλήθεια είναι πως δικιά ή άδικα τό προικοσεντούκι της τό είχε γεμάτο βαριά και κάπως θυμωμένα βασιλικά στολίδια, γεμάτα σαρκαοφγωμένες πορφύρες κι άλλες παλιχιές φορεσιές.

Τηνέ συμπάθησε άρκαγες ποτές του στ' άλήθεια ο Μανωλάκης την Κοκκαλιάρια, δέν τηνέ συμπάθησε, δέ μάς φαίνεται και πολύ καθάριο. 'Εκείνο που

ξέρουμε είναι πως άπόχτησε μαζί της μερικά παιδάκια που κάμποσο τ'α χάδεψε, μά έντας από γεννήσιο τους ραχητικά, μιτερά κι άλλοιμονα, (κι αυτό, θά μου πητε, πολύ από τέτοια μάνα), φαινότανε σά να χειροτέρευαν όσο τ'α χάδευε. Φορτωμένα βέβαια κι αυτά με στολίδια μητρικά και προμητρικά. Τόσο φορτωμένα, που μόλις έβλεπες τ'ερρωστιάρικα προσωπάκια τους ανάμεσ' από τό παλαικό τό μάλαμα και τό μαργαριτάρι.

Πολύ, πολύ δυστυχισμένος άνθρωπος ο λεβέντης ο Μανωλάκης ! Και τόσο διψασμένος πρέπει να είταν, άν όχι πάντα, δίχως άλλο ώρες ώρες τ'ης μαύρης ζωής του, από χάρη κι από νύκτη, που άπάνω στη στενοχώρια του ξέκοβε από τό σπιτικό του και γλεντίζε με θεότρελλες φράγκισσες καπέλλες ο κακορίζικος !

Και κατάντησε άγάλι άγάλι να μην τίς πολυτρέπεται τέτοιες άταξίες, να τρέχη δηλαδή δ'ω κ' έκει και να τό γλεντίζη.

Στόν τύπο άπάνω όμως γνωστικός πάντα, ως και τώρα ακόμα. Θέλει λόγου χάρη να βγ'η περίπατο. Την κυρία του πάντα θά βάλη στ' άμάξι και τ'α παιδιά του. Σά βγαίνει όμως τό βράδυ όλομόναχος, αλλάζει. Θά πάη τότες εκεί όπου βρίσκει κάποια ζωή.

Κ' έτσι ίσως δέν τή νοιώθει και πολύ βαθιά τή μεγάλη του σφοδρά. Σημάδι πως πάει να τόν ξεκουτιάση ή όλοστεγνη, ή όλοκόκαλη, ή σκληρή κ' ή άπόνετη γριά του, γιατί είναι κ' ή ψυχή της (έση έχει ψυχή) άπόνετη και σκληρή, και μήτε μιά φορά δέν άκούστηκε να πάη στόν άντρα της να του γλυκομιλήση και να τόν κάμη να ξεχάση τους καημούς του, που πρέπει δά να τούς έχη περίσιους, κι άς πολεμάη με τρέλλες να τούς φορτώνη στόν πετεινό.

Νά δ'ητε τώρα : βρίσκονται όλοτρόγυρα, στη γειτονιά του και παρακάτου, ως τ'α ξώχωρα κι άκόμα παρακειθε, πλ'ηθος άλλοι λεβέντηδες, παντρεμένοι κι αυτοί. Μά έχουν όλοι τους κάτι γυναίκες, μια χαρά να τίς βλέπης ! Αυγερές, όλοχρρες, όλο ζώντανες, θάμα ή όψη τους, τραγούδι ή φωνή τους. Και κάτι παιδιά, άχ, τί παιδάκια ! Νά τ'α τηρ'α και να τ'α λιμπίζεσαι. Τρέχουν όλημερίς και παίζου τ'α χαριτωμένα, τ'α τρυφερά εκείνα τ'αγγελοδιδ, που τό αίμα φέγγει από τ'α μαγουλάκια τους, ένω του μαύρου κι άραχου Μανωλάκη

τάποβγάλαμα μήτε να σ'αλέφουε δέν έχουνε κάτια !

'Αχ, ζωή που πρέπει να τήν τραβάη ο λεβέντης ο Μανωλάκης: σάν τή βλέπη τέτοια καλοτυχιά όλοτρόγυρα ! 'Ομως νοικοκύρης άνθρωπος, βλέπεις, κι από φόβο μην τύχη και ψεγαδιάση κανένας τό σπιτικό του, μήτε γρ'υ δέν ξεστομίζει κατ'άρα για κείνους που του την προζένεψαν την τρομερή Κοκκαλιάρια, και που του περίγραψαν τότες με όλομυρα χρώματα τή άλλη, τή νόμιμη και τή χαδεμένη κόρη τ'ης πανώριας Βασίλισσας, την καταφρονεμένη βασιλοπούλα, που κι άν την είχαν και πλανιότανε ζυπόλυτη και γυμναστράγαλη στα βουνά, με κάθε ματιά της όμως και με κάθε της πάτημα έδειχνε κι άκόμα δείχνει την άρχοντιά της καταγωγή που είναι ήλιος άκόμα ή όμορφιά της, παράδεισος ή νύκτη της, και μυρισάλευτη θάλασσα ή ζωντανάδα της ή σπαρταριστή. Κι όσο από ψυχή, άχ, τί πονεσιά και τί σπλαχνιά και τί άγάπη ! Τί τραγούδια του κελκίλει του δύστυχου του λεβέντη από τό κορφοβούνι, κι αυτός, που τή γνώριζε και την άγαπούσε στην πρώτη του νύκτη, στα φουρτουνιασμένα του εκείνα χρόνια, στίκεται ο όλολιος άποκάτω, κι ώρες ώρες, μάλιστα σάν τύχη και λείπουν οι Φράγκισσες, σάν όνειριασμένος στήνει ταυτιά του, και με κρύφο και μ' άμίλητο πόνο χυμογελάει, που λές κι άνιστορεί ο νους του ληθμονημένο μάνασ νανούρισμα.

'Ηρθανε μάλιστα ώρες που ξεχάστηκε ο λεβέντης ο Μανωλάκης κ' έτρεξε κατ'α τ'α βουνό στα κρυφά, κι άκούστηκαν από κει άπάνω βαθύκαρδοι στεναγμοί. Κ' είπαν οι γλώσσες πως κάτι καλοημεμένικ και χαρωπά βοσκόπουλα που παίζουε φλογέρα στα κταράχια έχουνε μέση τους αίμα βασιλικό 'Αλήθεια, ψέματα, ένα πράμα είναι βέβαιο, τό τ'αγγελοκάματα παιδάκια θά τόν τριγύριζαν τό λεβέντη άλίως και του προζένεψαν αυτή την καταφρονεμένη βασιλοπούλα, που κι άν είναι τ'α κάλλη της ανέγγιχτα από φκιασιδι κι από θαμπωμένο άσπυροχρόσφο, άδύνατο όμως άνθρωπος να τ'α παραβλέψη, γιατί είναι κ'αλλη ούράνια κ' άς πάη να καμώνεται όμπρός στόν κόσμο ο δύστυχος ο λεβέντης πώς δέν τ'α λιμπίζεται, δέν τ'α πονεί, δέν τ'α λαχταρεί, κι άς πάη να τή λήη στόν κόσμο πρ'οσυχη φτωχοπούλα, σά νοικοκύρης που είναι, και δέν τούρχεται να φέρη διχόνοιες μεση στο κκαρωμένο νοικοκεριό του.

ΜΙΑ ΑΠΟΚΡΙΣΗ*

Λέω πράματα τόσο κοινά, που ο ποιητής του «Δωδεκάλογου» τ'α ξέρει χίλιες φορές καλύτερα από μένα, ώστόσο τ'α ξεχνά, μη στρέγοντας εδ'άριστα να χωριστεί τόν ποιητή στην κριτική του, κ' έτσι μη μπορώντας να κοιτάξει αντικειμενικά τ'α πράματα. Για τούτο μένει υποκειμενικός πολύ στο αντίκρουσμα τ'ης τέχνης. Θάλεγα αίσθηματικός, άν δέν ήξερα πως τόν πειράζει τόσο ο χαρακτήρισμός. Για τόν κριτικό τ'ων «Γραμμάτων» και τέχνη και ζωή κινείται γύρω άπ' τή δική του ποιητική μόρφωση. Σε έλες σχεδόν τίς κριτικές του μιλεί άνυπόκριτα τό 'Εγώ του, κρίνει, δικάζει, άθώνει μόνο τό άτομικό αίστημά του. Μάς τό λέει

*) 'Η άρχή στόν άριθ. 380.

καθαρά κι ο ίδιος πως δύσκολα και δυσάρεστα βγαίνει έξω από την ασάλευτη ζωή του. 'Υποκειμενισμός, που μπορεί ίσως να'ναι δύναμη για έναν ποιητή, μά και άδυναμία για μια κριτική έχτίμηση, που άπαιτεί κάποια ψυχρότερη αντικειμενικότητα. Γιατί μια κριτική προσπάθεια χρειάζεται, νομίζω, να γυρέβει ναβρει πάντα τούς κάποιους γενικότερους νόμους, που ενεργοούν στο 'Εγώ μας και του γεννούν τίς τέτιες ή τ'ης άλλης λογής τάτες, τίς ζωικές δυνάμεις που τό μορφώνουν έτσι ή άλλως κι όχι να πολεμά να υποβάλλει τό καθετί στο άτομικό αίστημά της και να εξηγεί τό καθετί με τρόπο που μπορεί να δώσει αντικειμενική άξία σ' αυτό τό αίσθημα και γενικά στην υποκειμενική μόρφωση. 'Εφερα ένα δείγμα παραπάνω: όποιος θέλει και μπορεί να δει, άς ρίξει μια ματιά στα διάφορα τελευταία σημειώματα του Παλαμά σ' αυτές τίς στήλες, όσα αναφέρονται σε ζητήματα τ'ης τέχνης. 'Εδώ θά φέρω ένα ακόμα παράδειγμα από μια μελέτη του «Για τό δράμα, όχι για τό θέατρο» : 1) Σ' αυτή μάς κάνει πρώτα τήν όμολογία πως ή ασάλευτη ζωή του δέν νιώθει τήν άνάγκη του θεάτρου. Τόν πειράζουε όλα γύρω του, και κό-

1) Κωστή Παλαμά : Γράμματα σελ. 198 κπ.

σμος και ήθεποι. Για να νιώσει και να αίστανθ'εί ένα δράμα, πρέπει να τό διαβάσει πριν τό δει. Παρατήρηση σωστότατη κ' είναι, νομίζω, και και νόμος για κάθε σοβαρή θεατρική κριτική. Μά ο κριτικός δέν σταματά ως εδώ. Καταργεί όλοτετα τό θέατρο και δοκιμάζει τ'α γράματα μόνο στο θέατρο τ'ης φαντασίας του. Κι αυτή ή δοκιμή τόν φέρνει στο συμπέρασμα πως : στο δράμα, έχοντας τό θέατρο για μέσο του έκφραστικό, στίκεται πιδ κάτω από τούς άλλους τρόπους που φανερώουν τήν όμορφιά τ'ης Τέχνης». Κ' ένω στα έλλα είδη τέχνης βλέπει τόν τεχνίτη κυρίαρχο τ'ων μέσων του, στο δράμα τόν φαντάζεται δεμένο από τίς άνάγκες τ'ης σκηνης. «Τί χοντρά μεση, τί φανταχτερά σοφίσματα, τί μπλεξίματα, τί καμώματα ! Τί άνθρωποι, τί άγώνες, τί χρόνοι, τί κόπος, τί δουλειά, και τί ιδρώτας ! τί όσολοφίες και τί σκλαβιές ! Σά να πρόκειται να χτιστεί ή πυραμίδα του Χέοπα !»

Τί υποκειμενική όλοτετα αντίληψη του δράματος ! Νά θυμώσω στόν κριτικό τήν ιστορική καταγωγή του, τόν ξετυλιγμό του, που δέν έγινε από άτομικές ιδιοτροπιές, όσο από άνάγκες άτομικές μαζί και γενικότερες ; — αυτά τ'α ξέρει πιδ καλά

Είναι μερικοί αληθινοί φίλοι που τον σπλαχνι-
σούντι το δόλιο λεβέντη το Μανωλάκη, και μπκι-
νουνε στο κρέμα 'ελπίζοντας πως ή μαραζιάρικη, ή
μισοζώντανη Κερά Κοκκαλιάρη θλπομαραθή και θα
μείνη ξερή κάτω από το φοβερό βάρος, που σηκώ-
νει κλεμμένα απομεινάρια δόξας βασιλικής, και πως
θα βρεθθ πάλε λεύτερος ο λεβέντης ο Μανωλάκης,
και θα πάρη πια τότες επίσημο ταίρι του (φυσικό
του ταίρι είναι και τώρα) τή μυριόχαρη βασιλο-
πούλα που κι αν πλανέται ξυπόλυτη και γυμναστρά
γαλη στο βουνό, είναι όμως ή μόνη που κ' ερονόμησε
τή ζωή και τις χάρες τής μπακαρίτσας τής πκ-
νώριας Βασιλίσσας, κι ως μη σηκώνη τάρχηνασμένα
στολίδια της.

Κ' ίσως πια τότες του φέρη ο Θεός του λεβέντη
του Μανωλάκη μέσα στο σπιτικό του παιδιά θεο-
ζώντανα, θεοδύναμα και θεόμορφα, κ' ίσως δὴ πια
τότες άσπρη μέρα κι αυτός σαν τους άλλους γειτό-
νους του.

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΣΤΗ 'ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ,

Κάθε μέρα μας έρχονται γράμματα γεμάτ' α-
γάπη κ' ένθουσιασμό για το έργο μας. Στην αρχή
σκεφτήκαμε να μη δημοσιεύουμε κανένα γιατί από
τόν υπέρμετρο ένθουσιασμό τους οι καλοί μας υπο-
στηρικτές μας παραλιθανίδανε μ' επαίνους και λό-
για φιλόστοργα. Μα κατόπι άλλαξαμε γνώμη γιατί
τα γράμματ' αυτά μπορούν να χρησιμοποιήσουν και γι
άπάντηση στα τόσα γλυκανάλατα κι' άπερίσκεπτα
που γραφτήκαν εναντίο μας από μερικούς δημο-
σιογράφους. Μόνο να σκεφτή κανείς ποιοι μας
πολέμησαν και ποιοι μας υποστήριξαν στον άγώνα
δέν μπορεί παρά να μας σήξερ το χέρι. Και τέτλια
συχάρικια τα δεχόμαστε με συγκίνηση.

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ

1

Σπέτσες 1910 - 25 2

Πολύτιμοι μας Συνιδεάτες,

Με τή χαρά του ποιητή και τή λυγάρια υπο-
χρεωμένου σας συνιδεάτη και αδελφού σπεύδω να
σας χαιρετήσω και, σφίγγοντας σας το χέρι, να
σας συχαρώ για τήν άφοσίωση και τήν παλληκα-
ριά σας. Δεχθήτε το ταπεινό μου έργο να στολι-

στεί στα χέρια μας, που ύφόνουν το λάβαρο τής
'Εθνικής μας 'Ιδέας τόσο τίμια, τόσο ειλικρινά. Τι
μή σας και δόξα μας ή «Συντροφιά» σας, ως άνοιξη
τους νέους τους δρόμους τής λευτερίας, που όλοι οι
διαλεχτοί τής Πατρίδας με κάθε τους θυσία περή-
φανα θα δράμουνε γενναία να συναγωνιστούνε στο
πλευρό σας. Χαίρετε και θεωρείτε με θυμασγή σας
και συστρατιώτη σας.

Με το άδελφικό μου φίλημα
ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΕΡΓΙΑΛΙΤΗΣ

Τής «Φοιτητικής Συντροφιάς»

στην 'Αθήνα

2

Λόγια κ' ύστερικοί ένθουσιασμοί δέν ταιριάζουν.
'Ο,τι κάματε, είταν ανάγκη να γίνει. 'Η μηλιά
σαν άνθισει, θέλει δέ θέλει θα δέσει και θα κάμει
μήλα.

Κ' ή Φυλή μας βρίσκεται στον άνθισμό και σε
ώριμασμα. Χωρά σε μας που νέοι είμαστε και δυ-
νατοί και το Χρέος μπροστά μας ύφώνεται άνεκ-
μετάλλευτο και παρθένο.

Θέθελα πολύ, σε λίγες μέρες που θάρθω, να
Σας σφίξω το χέρι.

'Όσο ώραίο κι αν είναι να στέκεται κανείς μο-
νυχός, Στυλίας, όμως σαν άντικρύσει δυνατούς
συναγωνιστάδες χαιρείται, γιατί σύγκορμα νοιώθει
τήν ανατριχίλα τήν ήδονικά, που προαναγγέλλει
τή Νίκη.

Με πολλή αγάπη σφίγγω όλης
τής «Συντροφιάς» τα χέρια.

ΠΕΤΡΟΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ

3

'Ελαβα' εύχαριστώ.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ

Καθηγητής τού Πανεπιστημίου

'Αθήνα, 20)3 1910

4

'Αγαπητοί μου φίλοι,

Μου έρχεται το γράμμα σας στη στιγμή που
πακετάρισα και ποστάρισα τ' άπαντά μου για τή
Βιβλιοθήκη τής Συντροφιάς. Δέν κατάλαβα πως θέ-

λατε βιβλία για μοίρασμα. 'Επειδή έχω ως τώρα
έννια τόμους κ' επειδή όλοι τους δέν είναι διασκε-
δαστικοί κάλλια να μου πήτε ποιοι κάνουνε για μοί-
ρασμα (Ταξίδια, Ζωή κι 'Αγάπες) για να σας στεί-
λω.

Μπράβο σας για το θεμέλιωμα τής Συντροφιάς,
για το κουράγιο και το σκοπό. Με συγκίνησε πολύ
το γράμμα σας κ' είμαι όλος πρόθυμος σας.

ΨΥΧΑΡΗΣ

5

Προς τήν 'Επιτροπή

τής «Φοιτητικής Συντροφιάς»

'Αθήνα

'Αξιότιμοι Κύριοι,

'Ελαβα το γράμμα σας των 25 του Φλεβάρη
και το Καταστατικό σας.

Για σας! Δέν είναι τόσο που είδατε τή ση-
μασία τής γλωσσικής 'Ιδέας κι' άπιφασίσατε να
ένεργήστε παρά πρώτα πρώτα που δείξατε παλι-
καριά. Διψούσε ή ψυχή μου τήν παλικαριά όταν
είναι να πολεμήσουν ή άντικρύσουν τους πολλούς·
γιατί ως τώρα τα μόνα που έβλεπα στο έθνος μας
είταν των πολλών προς τους λίγους. Κόματε μια
μεγάλη αρχή, πολύ μεγάλη και σημαντική, που
σαν τή μιμηθούν κι' άλλοι ή με το γλωσσικό ζή-
τημα ή με άλλο ζήτημα, μπορεί να δούμε κι' εμείς
μια μέρα του Θεού. Για σας!

Βιβλία θα σας στείλω. Τώρα δέν έχω παρά
τήν 'Ιλιάδα(και τον Ταμπουρά που ξανατυπώνεται).
Θά σας στείλω σε 3)4 βδομάδες. Το μόνο που θα
σας παρακαλέσω, σ' όποιον δίνετε, γράφετέ μου τ'
όνομά του ώστε να το περνά στο Κατάστιχο
μου.

Βλέπω, μερικές έφημερίδες άρχισαν τις συνη-
θισμένες «ψεφτιές». Μου φάνεται πως οι έφημερι-
δογράφοι δέν έχουνε δικαίωμα, τάχα επειδή είναι
τόπος να γράφουν ότι θένε και να προσβάλουν. Τότε
έχει το δικαίωμα κι' ο άλλος να τους σωπώνει μ'
όποιον τρόπο μπορεί.

Σας άσπάζομαι

πρόθυμος

ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ

από μέσα 'Ενώ τα ξέρεε όμως δέν τα λογαριάζει,
γιατί δέν μπορεί να λησμονήσει τήν άγώνα και τήν
κόπο και τα σοφίσματα του λυρικού ποιητή που θέ-
λησε να πατήσει και τή δραματική περιοχή τής
τέχνης. Κ' έτσι φαντάζεται και το γνήσιο δραμα-
τικό ποιητή πως σκοτίζει τόσο το κεφάλι του και
βιάζει τόσο πολύ τόν έαυτό του για να πιτύχει τις
δραματικές συγκινήσεις. Δέ θέλει να στοχαστεί πως
καθώς ο γεννημένος μουσικός μπορεί και υποτάξει
τόν ήχο, καθώς ο γεννημένος λυρικός ποιητής κρα-
τεί στην τσίπη του το μαγικό κόσμιο του στίχου,
έτσι κι ο γεννημένος δραματικός μεταχειρίζεται με
τήν ίδια ευκολία τα δραματικά του μέσα. Και
τούτο γιατί βλέπει τή ζωή μονάχα με τα μάτια
του δραματικού ποιητή και δέχεται τή συγκίνησή
του απ' αυτή μόνο σε μορφές, σε πράξεις, σε δρα-
ματικές συγκρούσεις κι ο άγώνας του κι ο κόπος του
κ' ή δουλιά του κι ο ιδρωτας δέν είναι παρά μόνο
πως να υποτάξει τή συγκίνησή του στην καλλιτε-
χνική άπαιτηση και μόνη του σκληριά είναι, καθώς
και του μουσικού και του λυρικού ποιητή, το νόημα
τής τέχνης. Τα δραματικά μέσα δέν είναι τεχνά-
σματα από τή φύση τους, καταναίν τεχνάσματα
μόνο για το μη γνήσιο δραματικό, για τόν αδύναμο

ποιητή. Καταναίν ακόμα τεχνάσματα για κείνον
που δέν έχει γνώμονα τήν καλλιτεχνική άπαιτηση,
μα τήν άπαιτηση ενός όρισμένου θεατρικού κοινού.
'Ο κριτικός Πιλάμας βλέπει μόνο τούτο, γιατί σε
τούτο μόνο σκόταψε ο ποιητής Πιλάμας. 'Ο πό-
λεμος που κάνει στη μελέτη του αυτή τής εύκο-
λης δραματικής έπιτυχίας, που κυνηγούν οι περισ-
τεροι δραματικοί του τόπου μας, είναι σωττός και
δικιολογημένος, ή άρνηση όμως του θεάτρου γενικά
για κριτήριο του δραματικού ποιητή είναι όλοτελα
υποκειμενική, γιατί ή ιστορία μας δείχνει το αντί-
θετο. Κι αν ακόμα δεχτούμε πως είναι δυνατό να
υπάρχει δράμα όσω απ' το θέατρο, και τούτο ακόμα
για να ναι δράμα πρέπει να μας δίνει δραματικές
συγκινήσεις έστω και με λυρική ακόμα έκφραση.
Σκοπός μου εδώ δέν είναι ναναπτύξω τις δικές μου
ιδέες για το δράμα, μα να δείξω μόνο πως θα
χρειάζονταν ναάντικρύσει το δράμα μια αντικειμενική
μελέτη για το δράμα, έστω κι όσω από το θέατρο.
'Ο κριτικός των άΓραμμάτων μας δίνει το υποκει-
μενικό αίστημά του μόνο για το θέατρο, κ' έτσι
με όλες τις σωττές παρατήρησεις που κάνει σε με-
ρικές μεριές, με όλες τις άγαθές συμβουλές που δί-
νει σε πολλά στους νέους δραματικούς, ώστόσο στο

γενικό συγχύζει πιο πολύ παρότι φωτίζει. Και με
όλη τήν ευγενική διάθεση που του άναγνωρίζω πως
έχει να βοηθήσει με τα λόγια του το σήκωμα του
δράματος στον τόπο μας, όμως δέν μπορώ να κρύψω
πως συχνά αποκάτω από τις γραμμές του αίστά-
νομαι να μιλεί το πείσμα του λυρικού ποιητή, που
δέν έχει το δραματικό χάρισμα κ' έτσι ζητάει να
πλάσει στη φαντασία του ένν θέατρο, όπου μπο-
ρούν να παιχτούν μ' έπιτυχία τα δράματα που θέ-
λει σώνει και καλά να γράψει κι ως του λείπει ή
μπόρεση.

Τόν υποκειμενισμό αυτό τον βρίζω μια από τις
μεγλύτερες αδυναμίες τής κριτικής του ποιητή του
«Αδωδεκάλογου». Τόν κάνει να μην μπορεί να προσέ-
ξει πιότερο σε κάποιες αντικειμενικότερες άπαιτήσεις,
που έπιβάνονται από τήν ίδια τή φύση τής τέ-
χνης, τόν οδηγεί στο να μπιστεύεται περισσότερο
άπατι έπρεπε όχι μόνο στη δική του ποιητική δυ-
ναμικότητα, μα και να τήν άνεβάξει σε κανόνα, να
τή γενικοποιεί σ' αίσθητική περιωπή, όπως δέν
μπορεί να γίνει ούτε στους μεγαλύτερους δημιουργ-
γούς που είδε ή άνθρωπότητα. Θά φέρω ένα χαρα-
κτηριστικό δείγμα: Μιλώντας για κάποιο συγγραφέα
που μαζιλαρώθηκε το περασμένο κλοκαίρι στο θέα-